

SAFARÓS ant. i dial 'brut', 'fastigós', probablement de l'ar. modern *zafar* 'greix', 'porqueria', que sembla ser d'origen persa. □ 1ª doc : fi S. xiv.

L'usà bastant Eiximenis, i ja en un dels seus poemes juvenils (text a penes modificat en la prosificació) «À la dona no és vedat / anar compostament, ab honestat, / mas anar deshonestada»; / ans fort seria reprehensible cosa / [en la dona] si se té, per peresa çaffarosa, / e sutz' e mal endreçada, / que per sa dolentia e immundícia, / provoca son marit a avorrir-la / e amar altra <e servir-la>», *Llibre de les Dones* (§ 28, f° 27v2, *EntreDL* 1, 196); en un altre passatge de la mateixa obra, on també es noten rimes i membres de vers: (ha de viure la mueller) «esquivant tota negligència en son regiment de casa, e que no sia çaffarosa ne mal recaptosa per res, ne sia erguylosa» (§ 76, f° 56r1) ¹

També en el *Facet*, de fi S. xiv, *saffarós* en el vers 99, i *sasarros* en el 296, que Morel-Fatio entén bé «dégoutant, répugnant», si bé hi llegeix erròniament *sasaros*, *sasarros* prenent les ff per ss llargues (*Rom* xv, 223). Modernament Lab. (1840) recollí «*safarós*: qui fa fàstic, *asqueroso*, *charchoso*, porcus». Com que és mot poc conegut i amb poca extensió dialectal, es pot imaginar que s'usí aquest arabisme en el Baix Maestrat, d'on Labèrnia era fill *AlcM* recull «fleuma aygosa, *sefarosa*» en la trad de Cauliac, fi S. xv; el *DAG* troba «*safarós*: llord, brut, llafardós» a la SdUrg. i NRibagorçana, i cita d'una obra de Verdaguer «lo mónstruo esgarriós / dexa esclatar en sos *safarosos* llavis / la riulla de l'infèrn»; mot que potser havia après en la seva freqüentació d'aquelles comarques ²

En efecte, continua per l'Alt Aragó, com ens informa En Satué (1973): «A Bergua, vall de Broto, diuen *zaforoso*, -a, a tota persona que s'embruta les mans o el vestit al menjar, i en general quan va brut: —Miá qué trazas de comer tienes: no ves que te vas a emporcar? Y es más *zaforoso* que pa qué!». A Gistain «*zazaroso*: chapucero, patoso, descuidado» (Brian Mott, *Dicc Chistavino-Cast*, 1985, p 87)

Sembla que tenien raó Eguílaz, Steiger i *AlcM* en veure-hi un arabisme Aquell diu *zifur* 'sucio, asqueroso'; Steiger lacònicament ho accepta però vocalitzant *zafar* (*Contr*, p 145n, sense cap dada, i només a propòsit dels casos de z > s-, que efectivament en comprova alguns pocs, com *safrà*), i *AlcM* diu «*záfár* brut». En tot cas el canvi de z aràbiga en s- catalana és possible, i inobjectable en posició inicial, veg a *SAFRA*

Realment això és fundat, encara que sigui estrany a l'àrab literal, on l'arrel *zfr* (ja corànica, i ben descabdellada en àrab clàssic) significa 'sospirar', 'sanglotar' i coses així. Lane la documenta generosament (1236-1237) i només en accs provinents d'aquestes, amb les quals no és compatible la idea de 'brut'; i desaprova Freytag perquè aquest interpreta els versos d'un antic poeta a base d'aquesta idea, perquè «això no existeix en àrab clàssic». No sols això sinó que en va ho cercàriem en els lèxics hispano-àrabs (res en *RMA* s v, ni s v. *sordidus* o *crassus*, *sucidus*; tampoc en *PAlc*, su-

zio, *grasiento*, ni deu ser gaire conegut en el Marroc, car tampoc el posa Lerchundi en aquests dos articles).

No és, doncs, il·legítim dubtar; però tanmateix el mateix Lane reconeix com a usuals modernament (es pot suposar, a Egipte) *zafar* 'greix, aliment greixós', *zifur* vulgarment, «apparently for *zafur*: greasy, foul, filthy» i *tazaffar* «rendered greasy» Les dades de Dozy (*Suppl* 1, 595) ho confirmen, car les que dona d'àrab literal corresponen a aquell sentit, i les d'aquest són modernes

Val a dir que bastantes i prou autoritzades. *zafar* «saleté, parole sale, vilenie, paroles injurieuses et basses, obscénité», *zifur* «gouliâtre, glouton malpropre» en l'egipci Boqtor, *zaffar* «engraisser, rendre sale, crasseux, salir» en Boqtor; i, en el sentit de «faire gras, manger gras», no sols en Boqtor sinó en el siria *Mohit*, i en Humbert que ja més aviat correspon al Magreb; *tazaffar* «s'engrasser, devenir crasseux» Boqtor i 'pu-dir' en el dicc. siríac de Payne Smith Certament són fonts modernes: les úniques que ja poden ser una mica antigues són potser les de la compilació de textos hebraics explicats pel Rabbí Yonah, on troba en definicions àr. *zafar* «puanteur» i *zifur* «puant»; i aquest, així com *zafar* «graisse, saleté», en dos contes de les 1001 Nits

De tota manera els matisos semàntics coincideixen perfectament amb els del mot català. Lane opina que en aquests sentits el mot és un manlleu del persa *zafar*, *zafur* 'porqueria' («filth») i «obscenty» Si el mot està ben establert com antic en irani, bé podem admetre que tot i rebutjat pels àrabs i moros ben parlants, ja s'hagués propagat en l'ús vulgar de l'àrab medieval fins a Espanya *Zafar* «filth» està registrat en el dicc. persa de Steingass (p. 618), i sense posar-li senyal d'arabisme. Val a dir que hi queda isolat, i que no el trobo comprovat en el *Grundriss d pers Etym* de Horn (val a dir, obra incompleta i fins escassa), ni tampoc en els diccs pelvís de McKenzie ni Nyberg

No és evident però se li pot veure una pista etimològica indoeuropea El mateix mot *zafar* del persa modern també significa 'boca' (Steingass), i aquest sí que està ben establert com a irani de sempre Horn el registra en l'evolució fonètica *dehān*, que seria la pròpiament persa, i en la forma *zef(er)*, tots dos 'boca', que seria d'origen dialectal, potser d'una altra llengua irànica, de la família mèdica (§§ 663, 589, i p xi); això realment és ben antic, car *zafar/zafan-* amb l'antiquíssima alternança indoeuropea, ja figuren en l'Àvesta, amb el sentit de 'boca' i 'gola', en diversos passatges, i amb els derivats *θri-zafan-* '(el déu) de les tres goles' i *vī-zafāna-* 'badant la boca' (Bartholomae, *Altiran Wb*, 1657, 810, 147); amb l'alternança proto-indoeuropea -r/-n tan estudiada per Benveniste (*Origines de la Form des Noms en Ie*, p 10)

Podríem conjecturar que es vagi passar des de la idea de 'gola, boca badada' a la de 'menjar goludament, safarosamente'. Car és ben concebible, encara que no en tinguem proves directes. Però segons Pok (*IEW*, 382) això pertany a una arrel indoeuropea $\sqrt{\text{GEFH}}$ / $\sqrt{\text{GEBH}}$ amb el sentit no sols de «boca, mandíbula» sinó